

ÎNFIINȚAREA PRIMELOR GRĂDINIȚE DE COPII ÎN MEDIUL RURAL, ÎN JUDEȚUL BACĂU

Elena Ungureanu

The first nursery schools founded in the countryside in the county of Bacău Abstract

The document presents the concern of the local authorities, at the beginning of the 20th century, for the activity of these institutions according to the legislation of that age.

It outlines the activity of the leaders in the first seven nursery schools founded in the school year 1904-1905 in the localities with heteroglot population.

Key words: *The school year 1904-1905, the first nursery schools in the heteroglot villages: Cleja, Faraoani, Gioseni, Grozești, Luiza-Călugăra, Valea Mare, Valea Seacă.*

Cuvinte cheie: *Anul școlar 1904-1905, primele grădinițe de copii în sate eteroglopte: Cleja, Faraoani, Gioseni, Grozești, Luizi-Călugăra, Valea Mare, Valea Seacă.*

1. Înființarea primelor grădini de copii în mediul rural, în județul Bacău

Legea învățământului primar din anul 1896 reprezintă un moment de referință și pentru învățământul preșcolar, pentru că prin aceasta au fost legiferate **grădinițele de copii** în țara noastră¹, numite atunci „grădini de copii”. Tot în același an au fost publicate primele norme referitoare la înființarea, organizarea și conducerea grădinilor de copii, la pregătirea personalului de specialitate, precum și prima programă oficială pentru grădinile de copii². Dar de reținut e și faptul că legiuitorul nu a prevăzut și fondurile bugetare necesare pentru buna lor organizare și funcționare, lăsând totul numai pe seama inițiativei particulare.

După cum rezultă din cercetarea unor documente școlare aflate la Arhivele Naționale Bacău, la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea multe școli primare din județul nostru se confruntaseră cu mari greutatea materiale și financiare³, iar exemplele prezentate ne-au ajutat să intuim că nici grădinile de copii nu vor fi avut o altă soartă. Inițiativa particulară, care a fost stimulată prin lege ca să intervină material și financiar pentru a se înființa școli și grădini de copii în diferite localități, s-a manifestat sub așteptările guvernărilor iar țăranii nu aveau putere economică pentru asemenea mari cheltuieli.

Cu toate aceste greutatea, totuși, din unele monografii școlare, aflăm că s-au

¹. MO, nr. 24/30 aprilie 1896, **Legea învățământului primar**, p. 758.

². MO, nr. 74/4 iulie 1896, **Regulament pentru școlile private**, p. 569-574.

³. Dumitru Zaharia; Vilică Munteanu; Eugenia-Mărioara Mihalcea, **Îndrumător în Arhivele Statului. Județul Bacău**, vol. II, București, 1989.

făcut încercări și în județul nostru pentru a se înființa grădini de copii în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și, mai ales, după apariția Legii învățământului primar în anul 1896. Astfel, la Pustiana-Scorțeni (azi com. Pârjol), prima grădină de copii a fost înființată în 1897; la Dărmănești a fost înființată în jurul anului 1900, iar din toamna anului 1903 această grădină de copii a funcționat în local propriu donat de cetățeni, cu „măsuțe și scăunele donate de primărie”, având ca învățătoare din anul 1908 pe Zoe Dumitrache. Din cauză că localul a ars în timpul Primului Război Mondial, activitatea s-a desfășurat ulterior în spații închiriate la săteni. Și la Sascut, localitate în care din ultimul sfert al sec. al XIX-lea funcționa o fabrică de zahăr, s-a înființat o grădină de copii, în anul 1903, pentru fiii salariaților fabricii, care a fost întreținută de comunitatea evreiască.

Și în alte lucrări cu caracter monografic s-au făcut referiri la existența grădinilor de copii înființate în primii ani ai sec. XX-lea în câteva localități, dar fără alte informații, ceea ce ne îndreptățește să credem că ele au existat în acea perioadă, dar greutățile cu care se confruntau au dus la închiderea temporară sau chiar la desființarea lor, iar puținele documente de arhivă s-au risipit. Cert este faptul că în anul școlar 1902-1903 – așa cum rezultă din raportul prezentat ministerului de către revizorul școlar Petre Eugen Stoica –, în județul Bacău nu exista nicio grădină de copii întreținută de stat și nici particulară⁴.

Primele 7 grădini de copii, a căror existență este atestată prin documente păstrate în arhive, au fost înființate în anul școlar 1904/1905, în localitățile: **Cleja, Faraoni, Valea Mare – Faraoni, Gioseni, Grozești** (azi Oituz), **Luizi-Călugăra** și **Valea Seacă** (azi în com. Nicolae Bălcescu)⁵. Aceștia li s-a adăugat și grădina de copii din comuna **Prăjești** (lângă Bacău), înființată în anul 1905, probabil întreținută în acel an de comună. Aceste grădini de copii aveau câte o grupă de copii la care fuseseră încadrate suplinitoare, numite conducătoare de grădini de copii.

Ministerul Instrucțiunii Publice a publicat în ziarul *Telegraful român*, nr. 106/1905, informații privind numiri de conducătoare de grădini de copii în aceste posturi libere.

Din anul școlar 1905-1906, MIP a numit pe aceste posturi absolvente de școală normală sau de externate secundare de fete care se adresaseră cu cereri în anul 1905, însoțite de acte prin care demonstau că îndeplineau condițiile de studii. Astfel, la 1 oct. 1905, la Grădina de Copii din Prăjești a fost numită **Ortansa Savella** din Bârlad⁶, la cea din Cleja, **Maria St. Nicolau** din com. Băneasa, jud. Vlașca⁷ și la cea din Luizi-Călugăra, **Elise Ivanovici**⁸; la 1 nov. 1905, la Grozești a fost numită **Aglaia**

⁴ ANIași, Biblioteca, Petre Eugen Stoica, revizor școlar, *Expunerea învățământului primar din județul Bacău la finele anului școlar 1902-1903*, Bacău, Tipografia Margulius, 1903.

⁵ ANBucurești, *Anuarul Oficial al MIP/1908*, p. 31; Elena Ungureanu, *Istoria învățământului preșcolar din județul Bacău*, Iași, Editura PIM, 2009, p. 54-55.

⁶ ANBucurești, *fond MIP*, dosar 297/1905, f. 42.

⁷ *Ibidem*, f. 43-44.

⁸ *Ibidem*, f. 50.

Șendrea din Nicorești-Tecuci⁹; la 15 dec. 1905, la Gioseni, pe post vacant, a fost numită **Ecaterina Dima** din Ghizdărești, jud. Constanța¹⁰, iar la 1 ian 1906, la Valea Seacă, a fost numită **Maria Marian** din str. Fântânei¹¹ (București sau din Bacău).

Alte patru posturi, rămase neocupate, au fost solicitate de către absolvente ale Școlii Civile de Fete a Asociațiunii din Sibiu. Directorul acestei școli le-a înaintat cererile la Direcția învățământului primar din MIP, însoțite de o adresă, cu rugămintea de a aproba numirea acestora „pentru că e greu traiul Românului, aici. Greu îndeosebi pentru clasa noastră de intelectuali”. Începând cu 1 martie 1906, ministerul a aprobat numirea a patru absolvente în județul Bacău, astfel: la Faraoni – **Maria Avram**, la Gioseni – **Maria Ciora**, la Prăjești, pe post devenit vacant – **Emilia Bena**, la Cleja – **Maria Mineiu**. În corespondența către Sibiu, ministerul recomanda ca acestea să se prezinte în orașul Bacău, la revizorul școlar **Romulus N. Grigorcea**¹² care le va da instrucțiunile și îndrumările necesare¹³.

În luna mai 1906, ministerul organizează, la București, examenul pentru obținerea diplomei în conducerea grădini de copii. Președintele comisiei a fost numit V. Borgovan, profesor la „Sf. Sava”, iar membri au fost Regina Roth, profesoară de metodă fröbeliană la Azilul „Elena Doamna”, și Luiza Neamțu, directoarea unei grădinițe din București, numită Institutul „Luiza Neamțu”.

Examenul a avut loc în localul Școlii Secundare de Fete, internat gradul II, din str. Icoanei, iar proba practică a avut loc la Grădina de Copii a Societății pentru Învățătura Poporului Român din str. Sf. Constantin. La examen s-au prezentat și conducătoare din județul Bacău care au obținut diploma și titlul provizoriu de încadrare în învățământ¹⁴.

În anul 1908 au mai fost înființate încă alte 6 grădini de copii în localitățile: Onești, Ciughieș – com. Brusturoasa (azi, în com. Palanca), Pustiana – Scorțeni (azi, în com. Pârjol), Târgu-Trotuș, Dărmănești, Lespezi – Fântânele (azi, în com. Gârleni)¹⁵. Așadar, în anul 1908, în județ funcționau un număr de 13 grădini, plus cea de la Prăjești, toate în mediul rural, la care erau numite conducătoare cu „titlu provizoriu”. Acestora, ca și altora din țară, ministerul le-a întocmit în anul 1908 „state personale”, numerotarea începând cu județul Bacău. Astfel, **Maria Nicolau** avea

⁹. *Ibidem*, f. 79.

¹⁰. *Ibidem*, f. 106.

¹¹. *Ibidem*, f. 98.

¹² Despre Romulus N. Grigorcea aflăm că, atunci când a părăsit funcția de revizor la Revizoratul Școlar Vlașca, a fost acuzat că „și-a însușit o carabină cumpărată de Prefectură”. Ministerul Instrucțiunii, informat de această situație, în data de 10 febr. 1905, pune în vedere revizoratului să invite pe fostul revizor, acum institutor la Școala de Băieți Nr. 1 București, „ca să restituie carabina ce aparținea Prefecturii și pe care a luat-o când a plecat din Giurgiu”, apoi să raporteze urmarea. (ANBucurești, **fond MCIP**, dosar 2/1905, f. 203, 256). La mijloc credem că a fost o neînțelegere de vreme ce, în luna aprilie 1905, acesta era numit revizor școlar la Revizoratul Școlar Bacău, funcție pe care a ocupat-o până în anul 1908.

¹³. ANBucurești, **fond MCIP**, dosar 762/1906, f. 141-145.

¹⁴. *Ibidem*, f. 2, 4, 15, 24, 130-135.

¹⁵. C. Hamangiu, **Codul General al României**, București, 1910, vol. IV, p. 970.

statul personal 1F, **Ortansa Vasiliu** (fostă Savella) nr. 3F, iar **Vasilina Stravolca**, cea care funcționa la Gioseni, avea nr. 6F. În anul 1909, aceasta din urmă a fost aleasă membră în Consiliul general al Instrucțiunii Publice în Secțiunea învățământului primar ca unică reprezentantă din partea grădinilor de copii din țară, realeasă și în anul 1912¹⁶.

Astfel, în județul Bacău, numărul acestora a crescut de la 14 grădini de copii existente în 1908 la 20 în anul 1910, toate posturile fiind ocupate acum cu persoane care aveau titlu de încadrare provizoriu, iar după un stagiu de 3 ani și în urma promovării unui examen de specialitate, acestea au devenit titulare.

Dintre conducătoarele de grădini de copii, numite acum de Spiru Haret „maestre de școli de copii mici”, unele erau absolvente ale unor externate secundare din Iași (Lucreția Baidac, promoția 1898), din Bârlad (Ortansa Vasiliu) și din Focșani (Maria St. Nicolau); altele erau absolvente ale Azilului „Elena Doamna” din București, secția normală (Maria Marian, Maria Eustațiu, Vasilina Stravolca și Aglaia Patrichi, fostă Șendrea); Iulia C. Gheorghiu era absolventă a Școlii Superioare Pedagogice Fröbeliene din Brașov; despre Letiția Davidescu, absolventă a Școlii Normale din Iași, promoția 1905, aflăm că a fost numită ca suplinitoare la Luizi-Călugăra, în locul conducătoarei Elize Ivanovici, bolnavă¹⁷.

Analizând datele din *Anuarul Oficial* al ministerului din oct. 1910, constatăm faptul că în țară funcționau 166 grădini de copii cu 170 posturi, din care majoritatea în județele Tulcea (52 posturi) și Constanța (49 posturi), urmate de județul Bacău (cu 20 de grădini și tot atâtea posturi) și județul Roman (12 posturi).

Față de alte județe ale Moldovei, ca Botoșani, Iași, Neamț și Suceava, unde exista doar câte o grădină de copii întreținută de stat¹⁸, Bacăul avea o situație privilegiată. Aceste diferențe se explică prin faptul că, deși exista cadrul legal, totuși suportul financiar și material din partea statului pentru înființarea grădinițelor de copii era mult prea mic.

Cu toate acestea, dorința părinților de a-și educa mai bine copilașii și de a-i pregăti mai cu folos pentru școala primară se menține în continuare și în județul nostru, așa încât, în baza raportului înaintat de revizorul școlar **Ioan Alex. Lambrior**, Ministerul Instrucțiunii cu Ordinul nr. 16.751/30 apr. 1914 aproba înființarea unor grădini de copii în localitățile Satul Nou (com. Slănic), Valea Mare (Faraoani) – reînființată, Dofteana, Comănești, Domnița Maria (comuna Letea Nouă; azi, cartierul Letea din Bacău), Bahna (Bogdănești) și prima grădină de copii în orașul Bacău¹⁹.

2. Condiții privind baza didactico-materială

Despre **localul grădinilor de copii** găsim puține informații, precum cele

¹⁶. MO, nr. 110/15 aug. 1909 și *Anuarul Oficial al MIP/1912*, p. 15.

¹⁷. ANBucurești, **fond MCIP**, dosar 297/1905, f. 86.

¹⁸. Rodica Șovar și Florica Bălașa, **op. cit.**, p. 30-38.

¹⁹. ANBucurești, **fond MCIP**, dosar 327/1914, f. 42.

consemnate în anul 1906 de revizorul școlar **Romulus N. Grigorcea** în procesele-verbale de control întocmite la cele 8 grădini de copii ce funcționau în județ în anul școlar 1906-1907. La Gioseni, acesta a consemnat că „starea localului era mediocră” și că „sala ar trebui pardosită pe jos cu scânduri”²⁰, la Luizi-Călugăra „starea localului era proastă” iar „primarul și-a luat angajamentul” de a aduce mai multe îmbunătățiri localului²¹; la Cleja a menționat că „ar trebui un local mai convenabil”²² deoarece, la fel ca la Prăjești, grădina de copii funcționa în același local cu școala²³, apreciind că numai la Valea Seacă „starea localului este bună”²⁴.

Nu s-a consemnat nimic despre localurile din Grozești, Faraoani și Valea Mare-Faraoani, fapt pentru care presupunem că atunci ar fi fost corespunzătoare desfășurării activității cu copiii. Ne-a convins o altă informație de arhivă care chiar ne-a ajutat să ne imaginăm cam cum arăta localul propriu al unei grădini de copii în anul 1909. Acesta era „una casă cu atenanse în satul Faraoani, compusă din trei camere, construită din vălătuci, învelită cu draniță, cu 15 ari de pământ, împrejmuit cu gard de nuele”²⁵.

Condițiile de spațiu. Amintitele procese-verbale fac referiri numai la Gioseni și Luizi-Călugăra, unde „spațiul sălilor în raport cu numărul elevilor era nesuficient”. La prima grădină de copii erau frecvenți 37 copii, iar la a doua erau 35 copii din 40, cât prevedea regulamentul. Localurile închiriate pentru grădinile de copii erau case țărănești care aveau camere mici, întunecoase și care nu corespundeau condițiilor sanitare preconizate sau prevăzute de legiuitor.

Mobilierul. Procesul-verbal consemna că la Luizi-Călugăra „starea și sistema mobilierului este cu totul primitivă”, la Gioseni și Valea Seacă „starea și sistema mobilierului este bună” iar la Cleja școala dispunea de prea puțin mobilier. La Faraoani se afla următorul inventar: „3 bănci mari, 2 mese, 4 băncuțe, 2 scaune și o masă de scris”²⁶, iar la cea din Valea Mare, din aceeași comună, pe lângă mobilier, asemănător cu cel de la Faraoani, mai era consemnat și „un steag tricolar primit în 25 mai 1909”²⁷. În procesele-verbale încheiate la Grozești și Prăjești nu s-a consemnat nimic despre situația mobilierului.

Din conținutul documentelor cercetate de noi rezultă că mobilierul nu era nou, ci transferat de la școlile primare. Era format din bănci sau băncuțe lungi, fără spătar, așezate de o parte și de alta a unei mese tot lungi de 1,5-2 m. Mobilierul era fixat fără a putea fi deplasat, iar copiii, odată așezați, greu se mai mișcau.

Despre **materialul didactic** cu care trebuia să fie înzestrate grădinile de copii

²⁰. **Ibidem**, dosar 4/1906, f. 103.

²¹. **Ibidem**, f. 104.

²². **Ibidem**, f. 40.

²³. **Ibidem**, f. 38.

²⁴. **Ibidem**, f. 181.

²⁵. ANBacău, **fond Primăria Faraoani**, dosar 4/1909, f. 1-2.

²⁶. **Ibidem**, f. 4-5.

²⁷. **Ibidem**, f. 3-4.

nu s-a consemnat nimic în procesele-verbale încheiate de revizorul școlar Romulus N. Grigorcea, ceea ce ne face să presupunem că acesta lipsea cu desăvârșire în anul 1906, în grădinile de copii, iar activitatea se realiza numai cu material din natură. De abia în anul școlar 1908-1909, alt revizor școlar, institutorul **Toma C. Tăbuș**, constatând lipsa materialului didactic în inspecția făcută la Cleja, a menționat în procesul-verbal la 12 sept. 1908 că „pentru materialul didactic voi interveni la minister spre a înzestra școala”²⁸, iar la Târgu-Trotuș a consemnat că Maria Eustațiu este „o excelentă metodistă. Am găsit material didactic comandat de d-sa la Viena în valoare de 80 de franci, bani plătiți din modestul său salariu. N-ar fi rău, D-le inspector (de circumscripție – n.n.), de a mijloci la Casa Școalelor de a o despăgubi”²⁹, consemna în procesul-verbal revizorul școlar Toma C. Tăbuș.

Așadar, acestea erau condițiile de bază didactico-materială pentru cele 20 grădini de copii din județul Bacău, în primul deceniu al sec. al XX-lea, neajunsurile și lipsurile fiind suplinite de talentul și dăruirea profesională ale conducătoarelor.

3. Lecțiile cu copiii la clasă

Lecțiile cu copiii se realizau după „metoda fröbeliană”, aplicând prevederile programei și ale regulamentului din 1896 și îndrumările ce apăreau în revistele învățământului primar sau în cele speciale, apărute pentru grădinile de copii. Din anul 1910, activitatea se desfășura conform prevederilor **Programei de învățământ pentru școlile de copii mici**, aprobată de Spiru Haret³⁰.

Din procesele-verbale, încheiate de revizorul școlar R.N. Grigorcea în perioada 1905-1907, desprindem și câteva informații privind activitatea desfășurată cu copiii. Astfel, la **Prăjești, Luizi-Călugăra** și la **Valea Seacă** se făceau cu copiii „exerciții de vorbire, cântece și jocuri fröbeliene”, la **Gioseni** se realizau „exerciții de vorbire și împletituri”, la **Faraoni**, „exerciții de ordine și de vorbire”, iar la **Cleja** se consemnau și „disciplinarea elevilor, îndoitori din hârtie, marșuri și mișcări”³¹.

Uneori, revizorul școlar făcea și recomandări. La **Luizi-Călugăra** era necesar de „a se realiza împletituri și îndoitori din hârtie”, iar la **Grozești**, de „a se introduce încă îndoitori, împletituri din hârtie și cât mai multe exerciții de vorbire, mai cu seamă cu copiii care nu vorbesc limba țării”³².

Din aceste constatări se poate reține că activitatea cu copiii, într-o zi, avea trei momente importante și anume: **a)** organizarea și disciplinarea elevilor, completate cu marșuri și mișcări; **b)** învățarea corectă a limbii române prin executarea unor exerciții de vorbire, prin intuiția unor obiecte, plante, animale etc., convorbiri și discuții pe anumite teme, prin cântece și jocuri fröbeliene; **c)** realizarea unor lucrări manuale prin

²⁸. ANBucurești, **fond MCIP**, dosar 560/1911, f. 52.

²⁹. **Ibidem**, dosar 54/1911, f. 6.

³⁰. *MO*, nr. 260/20febr. 1910, p. 10.252-10253. Vezi și Elena Ungureanu, **op.cit.**, p. 53-62, 66-74.

³¹. ANBucurești, **fond MCIP**, dosar 4/1906, f. 38, 40, 104, 103, 155, 181.

³². **Ibidem**, f. 104 și 179.

împletituri și îndoituri din hârtie.

Referindu-se la preocupările și realizările obținute de conducătoarele la începutul carierei lor, același revizor școlar finaliza documentele de control amintite cu aprecieri stimulante. Astfel, la **Cleja**, după numai o săptămână de la deschiderea grădiniilor de copii – când a găsit prezenți doar 8 copii –, acesta a consemnat: „sperăm că în curând se va popula cât mai mult”³³. La **Valea Seacă**, unde găsisse 17 copii prezenți după aproape 6 luni de funcționare a grădiniței, revizorul școlar a constatat „cu mulțumire că d-ra conducătoare lucrează cu trageri de inimă”, iar la **Luizi-Călugăra**, tot după același timp de funcționare, urmărind 37 de copii prezenți care executau exerciții de vorbire, a constatat „progrese satisfăcătoare; au început să se exprime câte puțin în limba țării acești copii care la părinții lor n-auz vorbindu-se decât o limbă străină”³⁴.

La **Gioseni**, după vacanța de iarnă (respectiv, 22 dec. 1905-6 ian 1906, așa cum era stabilită în lege pentru toate școlile primare), deși cursurile fuseseră reluate de o altă suplinitoare de abia la 15 martie 1906, totuși în inspecția efectuată după o lună de zile, urmărind activitatea conducătoarei Maria Ciora cu cei 35 copilași prezenți, revizorul școlar a constatat cu satisfacție că „d-ra depune multă silință și lucrează cu multă trageri de inimă la atingerea scopului acestei școli” care funcționa într-o localitate cu populație de confesiune catolică și care vorbea „ceangăiește”. Acest scop era „de a deprinde, a pregăti populațiunea școlară de 4-7 ani pentru școala primară prin cunoașterea limbii române”³⁵.

Din Statistica învățământului public pe anul școlar 1908-1909 rezultă că în județul Bacău erau înscriși în 14 grădini un număr de 971 copilași, din care 505 băieți și 466 fete; din total, după naționalitate, 950 erau români (499 băieți și 451 fete), iar după religie, 329 erau ortodocși, 639 catolici, 1 mozaic și 2 mahomedani.

Numărul mai mare de copii catolici înscriși se explică și prin faptul că ministerul a înființat grădini de copii cu precădere în localitățile cu populație ceangăiască (români de religie catolică, numiți impropriu ceangăi), pentru a-i ajuta să învețe limba română.

La cele 14 grădini de copii erau încadrate 10 conducătoare cu titlu provizoriu, 3 cu titlu definitiv și 2 ajutoare, în total 15, revenind o medie de aproximativ 65 copii

³³ **Ibidem**, f. 40.

³⁴ **Ibidem**, f. 181 și 104.

³⁵ **Ibidem**, f. 103 și 154. Strategia națională a luminării poporului prin școlarizare de la cea mai fragedă vârstă, manifestată încă de la sfârșitul veacului al XIX-lea, era orientată de două criterii majore prin care se stabileau localitățile și zonele în care să se înființeze primele grădinițe. Primul criteriu urmărea *însușirea temeinică a limbii române* în zonele cu populație multietnică sau heteroculturală, iar al doilea era *densitatea demografică*. De aceea, după cum s-a văzut, în etapele de început, cele mai multe grădinițe s-au înființat în Dobrogea, redată României în 1878, prin Congresul de la Berlin. Și tot așa se va întâmpla și după 1913, în Dobrogea Nouă (în județele Caliacra și Durostor, care formau Cadrilaterul). Iar dacă primele grădini de copii din județele Bacău și Roman apar tocmai în unele sate cu populație românească de confesiune romano-catolică, faptul se justifică atât prin existența unui număr mare copii, cât și prin nevoia obiectivă de a contracara efectul maghiarizării la care fuseseră supuse familiile acestora, ca urmare a vitregiilor istorice și social-culturale suferite timp de patru secole.

pentru un cadru didactic. Numărul de copii frecvenți înregistrat pe parcursul anului școlar a fost de 427 din cei 971 înscriși, însemnând o frecvență medie de aproape 50%, iar unei conducătoare, un număr mediu de 28 copii frecvenți.

Din această prezentare se poate concluziona că, la fel ca și școlile primare, grădinile de copii s-au confruntat chiar de la început cu numeroase probleme de spațiu și de bază materială, deoarece prin lege reveneau „în sarcina statului: salariul personalului didactic și cheltuielile pentru materialul didactic, registre, imprimate etc., necesare școalei”³⁶.

În sarcina comunelor erau prevăzute:

- 1) construcția sau chiria și întreținerea localului de școală și a locuinței directorilor școlilor urbane și a diriginților școlilor rurale;
- 2) cheltuielile pentru facerea, întreținerea și reînnoirea mobilierului școlar;
- 3) cheltuielile pentru iluminatul școlii și încălzit;
- 4) cheltuieli mărunte pentru cancelaria școlii;
- 5) remunerarea oamenilor de serviciu necesari școlii;
- 6) ajutorarea copiilor săraci.

Minimul sumelor necesare pentru a face față la aceste cheltuieli se fixa de Ministerul Instrucțiunii Publice și se înscria din oficiu în bugetul comunei³⁷.

Raportând situațiile constatate în procesele-verbale amintite la atribuțiile și obligațiile stabilite prin lege care reveneau statului și comunelor, rezultă că nici după un deceniu nu erau asigurate condițiile pentru înființarea grădinilor de copii. În asemenea situații, conducătoarele își procurau materialul didactic din salariul lor și se preocupau să realizeze activități instructive, atractive și interesante cu copiii, prin care să stimuleze dorința și interesul părinților de a-și trimite fiii la grădina de copii.

Procentul copiilor care frecventau cu regularitate grădinile de copii în primii ani era oscilatoriu, determinat și de diferite alte cauze ca: timp nefavorabil, anotimp friguros, distanța mare până la școală, drumuri neîntreținute, spații școlare mici, întunecoase și neatrăgătoare, lipsa materialului didactic și a jucăriilor, insuficiența sau inexistența mobilierului estetic potrivit vârstei mici, bolile contagioase specifice din copilărie, slaba informare a părinților privind rolul și contribuția grădinii de copii la educarea și instruirea copiilor de 4-7 ani, ca și lipsa de experiență a conducătoarelor aflate în faza de debut profesional.

4. Consecințe ale indiferenței...

Menținerea grădinii de copii și a postului de conducătoare erau condiționate de prezența zilnică a copiilor la școală, dar – așa cum s-a constatat – în unele localități, frecvența era mai tot timpul sub 50%, fapt care constituia un serios avertisment. În asemenea situații, conducătoarea avea în atenție, ca o primă problemă, îmbunătățirea frecvenței copiilor la grădiniță, solicitând în acest scop și sprijinul autorității

³⁶. *MO*, nr. 24/30 apr. 1896, **Legea învățământului primar**, p. 760.

³⁷. **Ibidem**.

comunale, căreia, conform art. 8 din Legea învățământului din 1896, îi revenea și această atribuție.

De cele mai multe ori însă conducătoarele se confruntau și cu indiferența autorităților locale, situație constatată și de revizorul școlar în comunele **Prăjești, Cleja și Faraoani**, consemnând în procesele-verbale că „autoritatea comunală să dea mai mult concurs pentru îndrumarea părinților [ca] să-și trimită copiii la școală”³⁸.

O situație aparte s-a înregistrat la **Cleja**, unde autoritatea comunală a dovedit nu numai indiferență, ci și ostilitate față de înființarea grădinii de copii, sub conducerea **Mariei St. Nicolau**. Deși trebuia deschisă pe data de 1 oct. 1905, totuși aceasta nu funcționa nici după două luni de zile „din cauză că autoritatea comunală se opunea categoric la plata oricărei sume pentru chiria localului”. Consiliul comunal, în ședința din 29 nov. 1905, a respins pentru a treia oară propunerea de a se ridica suma ce era repartizată pentru închirierea unui local pentru grădina de copii³⁹.

Cu toată intervenția directorului școlii primare din sat, învățătorul Dimitrie Mihăilescu, care a venit în ajutorul conducătoarei Maria St. Nicolau susținând necesitatea înființării grădinii de copii în acea localitate ca un sprijin real pentru a-i învăța pe copii să vorbească limba română, totuși situația devenise tensionată. La instigarea lui David Minuț, primarul comunei și dascăl catolic, după slujba de la biserică, „peste 100 de locuitori, cu ajutorul de primar în frunte, au venit în ograda și în grădina școlii, manifestând violent și amenințându-l pe director. În raportul înaintat de acesta Revizoratului Școlar Bacău cu privire la acest incident, el a precizat că aceste manifestări n-ar avea loc „dacă autoritatea comunală, care e datoare a da tot concursul pentru aducerea la îndeplinire a măsurilor luate de Înalțul Guvern, n-ar lucra tocmai contra acestor măsuri”⁴⁰.

Atât MIP, cât și Revizoratul Școlar Bacău, luând cunoștință de această întâmplare, au intervenit la Prefectura Bacău care a luat imediat măsurile potrivite pentru a intra în normalitate și activitatea din grădina de copii, aceasta începând să funcționeze din data de 9 ian. 1906, când s-a înregistrat și prezența copiilor la cursuri. Acest eveniment este consemnat de către revizorul școlar care, venind în control în aceeași lună, s-a declarat „foarte satisfăcut de progresele realizate sub toate raporturile” și a afirmat că „**actualii conducători ai acestor școli (învățătorul Dimitrie Mihăilescu și conducătoarea Maria Sterian Nicolau) sunt la înălțimea misiunii de apostoli ai neamului**”⁴¹.

Tot indiferență au manifestat și organele administrative ale comunei Gioseni, față de solicitarea conducătoarei **Vasilina Stravolca** de a-i găsi un local corespunzător pentru grădina de copii, precum și „o locuință suficientă” pentru ea „cu

³⁸. ANBucurești, **fond MIPC**, dosar 4/1906, f. 38, 154, 155.

³⁹. **Ibidem**, dosar 297/1905, f. 111.

⁴⁰. **Ibidem**, f. 112.

⁴¹. **Ibidem**, dosar 4/1906, f. 40.

o familie așa de grea⁴². Având doi copii înscriși la școala secundară pe care i-a retras din cauză că nu avea posibilitate să mai plătească încă o gazdă în oraș pentru aceștia, ea a solicitat ajutor și revizoratului școlar pentru un post în Bacău sau prin apropiere unde ar putea fi transferată. Răspunsul fiind negativ, distinsa conducătoare Vasilina Stravolca, cu aprobarea ministerului, în anul școlar 1909-1910 a plecat din județul nostru în județul Ilfov, la Brănești, în apropiere de București, locul nașterii sale.

Și alte conducătoare din județ, aspirând la condiții mai bune de viață și de activitate, lipsite de sprijinul necesar din partea comunei în care funcționau, au solicitat detașare sau transfer mai aproape de locurile natale, unele obținând astfel de aprobări, chiar începând cu anul 1910. Dintre acestea amintim pe **Valeria Boeriu** de la Prăjești care s-a transferat în județul Prahova, aproape de familie, cu părinți bătrâni⁴³.

O altă conducătoare care a solicitat transferul a fost **Iulia Gheorghiu**, născută în orașul Piatra Neamț, absolventă a cursului superior al Institutului Pedagogic Evanghelic din Brașov, care și-a perfecționat metoda de predare în Seminarele pedagogice din Weimar și Berlin și la Școala Normală *Elena Doamna* din București⁴⁴. Aceasta a fost numită de MIP la Grădina de copii Luizi-Călugăra în anul școlar 1909-1910, când a lucrat cu copilașii albumul **Aplicațiuni fröbeliene** cu care s-a prezentat la examenul de definitivare în învățământ în anul 1914. A fost clasificată „întâia, cu media generală 10 și cu mențiune specială” din partea comisiei de examinare⁴⁵, pentru album și pentru cărțile pedagogice pe care le publicase în perioada 1910-1914⁴⁶.

În anul școlar 1910-1911, Iulia Gheorghiu a fost detașată la Grădina de copii a Societății „Căminul Românesc” din București⁴⁷, apoi, din anul școlar 1912-1913, la Grădina de copii a SONFR București⁴⁸, iar din 1915 s-a transferat la Grădina de copii a SONFR din Țicău-Sărărie din Iași, purtând acum numele, după căsătorie, de Lascarachi⁴⁹. În anul 1938 a fost numită inspectoare școlară pentru grădinile de copii⁵⁰.

⁴². **Ibidem**, dosar 483/1909, f. 2, 17.

⁴³. **Ibidem**, dosar 560/1911, f. 48.

⁴⁴. ANIași, **fond Inspectoratul Regional Școlar Iași**, vol. 1, dosar 5/1920, f. 10-11.

⁴⁵. **Ibidem**.

⁴⁶ Lucrări publicate: a) **Metoda rațională pentru educațiunea copiilor mici**; b) **Leccióni dezvoltate în grădina de copii**; c) **Modelajul în grădina de copii**; d) **Educațiunea fizică în grădina de copii**; e) **Leccióni dezvoltate zilnic în grădina de copii, după programa oficială**. Mai târziu, tot ea a tipărit lucrarea **Două metode: Fröbel și Montessori** (Piatra Neamț, 1919), în care a încercat să pună în evidență ceea ce era mai valoros în activitatea celor doi pedagogi care au pus bazele unei noi metode de învățământ – *metoda jocului* – și a unei noi instituții școlare – *grădina de copii* (Biblioteca Centrală Pedagogică „I.C. Petrescu” București).

⁴⁷. ANBucurești, *Amarul Oficial al MCIP/1912*.

⁴⁸. ANBucurești, **fond MCIP** dosar 346/1912, f. 29.

⁴⁹. ANIași, **fond Inspectoratul Regional Școlar Iași**, vol. 1, dosar 5/1920, f. 10-11.

⁵⁰. ANBucurești, **fond MEN**, dosar 14/1938, f. 340.

Și d-ra **Semiramisa Dimitriu**, numită provizoriu în 1910, la Galbeni, com. Valea Seacă (azi în com. N. Bălcescu), având titlul de „baccalaureată a Facultății de Litere de 2 Ani, cu examen”, o vechime la catedră de 10 ani, din care trei ani de suplinitură în locul unui revizor școlar și șapte ani profesoară la cursul secundar, solicita în anul 1911 aprobare pentru transfer „într-o comună urbană, în orice parte a țării sau măcar o detașare la orice fel de catedră” la care-i dau dreptul titlurile, având în vedere că mama sa fiind bolnavă „are nevoie de îngrijirile din oraș”. În același an a fost detașată în postul II la Grădina de copii Piscu, com. Islaz, jud. Brăila⁵¹. În anul 1912 a fost detașată la Școala de Băieți Nr. 2 din Babadag, jud. Tulcea⁵². În anul 1914 a fost numită cu titlul definitiv la Grădina de Copii a SONFR „Al.Gh. Mavrocordat” din str. Socola-Iași, iar din nov. 1919 a fost numită inspectoare la Inspectoratul Grădinilor de Copii din țară, cu reședința la Iași, în str. Păcurari, nr. 51⁵³.

O altă conducătoare care solicita detașarea era d-ra **Maria Eustațiu**, numită provizoriu la Târgu-Troțuș, în anul 1910. Aceasta era apreciată de revizorul școlar ca „o excelentă metodistă”, iar inspectoarea din MIP, Elena Gr. Nicolescu, în urma controlului efectuat la clasă, „i-a adus mulțumirea și lauda sa pentru dragostea și munca ce o depune pentru a realiza îndatoririle sale”⁵⁴. Maria Eustațiu s-a transferat în anul 1914 cu titlul „definitiv” la Grădina de Copii „Elena Doamna” din București, reușind la examenul de definitivare să se clasifice a doua, pe lista „maestrelor de posturi rurale”⁵⁵.

Cu rugămintea de a i se aproba o detașare la Bacău, s-a adresat și institutoarea **Zoe Morțun**⁵⁶, soră cu Izabela Sadoveanu⁵⁷, conducătoare a Grădini de Copii Somușca din com. Cleja, numită cu titlu „provizoriu” în anul 1910. Această „baccalaureată în științe și litere” suplinituse timp de cinci ani catedra institutorului Toma C. Tăbuș de la Școala de Băieți Nr. 2 Bacău, pe când acesta era revizor școlar. În anul 1911 solicita a fi detașată în locul lui Ioan Grigoriu, numit revizor școlar în locul lui Tăbuș.

Din documentele cercetate nu reies alte informații pentru a-i urmări evoluția profesională, dar anularea deciziei de detașare la prima grădină de copii din orașul Bacău (aprobată de MIP cu data de 1 ian. 1911) de către Comisiunea Interimară a

⁵¹. ANBucurești, **fond MCIP** dosar 560/1911, f. 76 și ANBucurești, *Anuarul Oficial al MCIP /1912*; detașări în jud. Brăila.

⁵². ANBucurești, **fond MCIP**, dosar 346/1912, f. 26.

⁵³. ANIași, **fond Inspectoratul Regional Școlar Iași**, vol. 1, dosar 5/1920, f. 14, 17.

⁵⁴. ANBucurești, **fond MCIP** dosar 560/1911, f. 56.

⁵⁵. *MO*, nr. 58/14 iunie 1914, p. 2.926.

⁵⁶ Băcăuanilor le-a rămas o frumoasă amintire de la această familie: un edificiu devenit emblemă a orașului de pe Bistrița de la sfârșitul sec. al XIX-lea, situat în apropierea Prefecturii, în care a funcționat mai întâi Primăria, iar apoi, până în anul 2005, s-a aflat un important centru de cultură: **Biblioteca Județeană „Costache Sturdza”** (din anul 2008, clădirea a intrat în reparații capitale, având altă destinație).

⁵⁷. Cora Barbu și colab., **op.cit.**, p. 10.

orașului în ședința din 14 ian. 1911, socotind-o „inoportună și în același timp nelegală”, credem că a lezat orgoliul profesional al urmașei familiei Morțun⁵⁸.

Pe posturile rămase vacante s-au transferat alte conducătoare, care și-au continuat activitatea împreună cu celelalte, care au rămas la posturile lor, luptând cu hotărâre pentru a învinge greutățile cu care se confrunta corpul didactic în primele decenii ale sec. al XX-lea.

5. Activitatea de informare profesională și de perfecționare metodică

Tinerele conducătoare erau preocupate să se documenteze cât mai bine asupra problemelor pe care le ridica noua profesiune înscrisă în legea învățământului, cercetând lucrările științifice referitoare la studiul copilului, la particularitățile de vârstă ale acestuia, la rezultatele pedagogiei experimentale. De asemenea, studiau și metodele noi de lucru cu copiii, lucrări ale unor autori străini și români recomandate de MIP și Casa Școalelor. Participau împreună cu învățătorii la **conferințele pedagogice generale** ce aveau loc, anual, la reședința județului, unde se analizau probleme care priveau aplicarea metodei intuiției în învățământ, predarea la clasă a diferitelor obiecte de studiu sau dezbăteau unele aspecte negative constatate în lecțiile cu copiii de către revizorii școlari, pentru care se impuneau cercetarea cauzelor și eliminarea lor din activitatea corpului didactic băcăuan. Pe timpul conferințelor generale se organizau frumoase și bogate expoziții de lucru manual cu obiectele lucrate cu elevii școlilor primare pentru care se împrumuta mobilierul necesar de la primărie sau de la revizoratul școlar⁵⁹.

Activitatea metodică se realiza împreună cu învățătorii în cadrul **cercurilor culturale** prin „ședințe intime”, conducătoarele participând la organizarea și dezbateră temelor propuse de aceștia și aprobate de revizoratul școlar.

Pentru a dezbate și probleme specifice activității cu copiii mici și pentru a cunoaște din rezultatele bune obținute de conducătoare, acestea au propus să se constituie într-un cerc cultural al grădinilor de copii la nivelul județului. Conducătoarele, întrunite în prima ședință a cercului la Grozești (azi, Oituz) în data de 31 oct. 1911, au ales ca președintă pe **Safta Patriche** din Grozești, iar ca secretare pe **Maria Eustațiu** de la Târgu-Trotuș și pe **Zoe Dumitrache** din Dărmănești. Cu acest prilej au adresat o telegramă ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin care conducătoarele își exprimau „devotamentul și dragostea de care sunt însuflețite în activitatea lor”. Drept răspuns, Constantin Arion, ministrul Învățământului, a transmis președintei cercului „mulțumirile Domniei Sale pentru telegrama” adresată, urându-le „spor la muncă pentru propășirea învățământului”⁶⁰.

Activitatea metodică și de perfecționare era urmărită cu atenție de revizorul școlar care, anual, aviza structura organizatorică a cercurilor culturale, aproba

⁵⁸. ANBacău, **fond Primăria Bacău**, dosar 15/1910, f. 17.

⁵⁹. **Ibidem**, dosar 37/1912, f. 33.

⁶⁰. ANBucurești, **fond MCIP**, dosar 560/1911, f. 29.

președinții, calendarul și tematica activităților propuse pentru fiecare cerc cultural în parte. Lunar, urmărea prezența corpului didactic, motivând doar absențele celor care aveau certificate medicale sau cazuri de forță majoră în familie. În cazul când nu aveau aceste documente, celor care lipseau li se reținea leafa pe o zi și li se aplica pedeapsa „cenzura”, așa cum s-a întâmplat în oct. 1911 când revizorul școlar, Ioan Grigoriu, a dispus aplicarea unor asemenea măsuri pentru opt educatoare din județ care au absentat de la acea activitate⁶¹.

Unele conducătoare doreau să cunoască și experiența colegelor din străinătate, metodele de lucru și rezultatele obținute de acestea în grădinile de copii. În acest scop, **Maria St. Nicolau** din Cleja s-a adresat MIP, solicitând „un ajutor de 500 lei pentru a urma cursurile Școlii Normale Superioare din Elveția, secția fröbeliană, reușind a fi înscrisă printre primele”. Cererea a fost respinsă din lipsă de fonduri⁶².

Tot **Maria St. Nicolau** se va remarca și în calitate de colaboratoare la *Revista economică și culturală* Bacău, în perioada 1 ian 1909-15 apr. 1910, înscriindu-și numele alături de Dimitrie Mihăilescu, Maria. Nădejde, C. Buțureanu, Ortansa Manoliu, Elena Ghervescu, Gh. Chirvăsuță, I.G. Niță, N. Bibiri, Toma. Mihăilescu, institutori și profesori băcăuani cu o prodigioasă activitate didactică și publicistică⁶³. O altă colaboratoare, **Safta E. Patrichi** din Grozești, într-un articol din anul 1909, preciza că „sarcina conducătoarei este să facă învățământul astfel încât copiii să se simtă în bănci ca pe genunchii mamei sau bunicii”, dând sfaturi tinerelor colege să se ocupe și de educarea mamelor în probleme de igienă, alimentație etc.⁶⁴.

Concluzii: An de an, creșteau rolul și importanța grădinilor de copii în pregătirea copiilor pentru școală, se intensifica și se diversifica activitatea conducătoarelor, preocupate tot mai mult pentru „luminarea țărânimii”, aspecte ilustrate de articole publicate în presa timpului

În al doilea deceniu al sec. al XX-lea, activitatea în grădinile de copii a căpătat noi dimensiuni, determinată în primul rând de experiența acumulată de conducătoare, precum și de creșterea an de an a numărului acestora, numite de minister în alte localități ale județului Bacău.

⁶¹. **Ibidem**, dosar 368/1911, f. 16.

⁶². ANBucurești, **fond MCIP**, dosar 560/1911, f. 49.

⁶³. Gh. Pătrar, **Publicații periodice băcăuane**, 1867-1967, Biblioteca Municipiului Bacău, 1968, p. 124.

⁶⁴. *Revista economică și culturală*, nr. 10, Bacău, 25 dec. 1909, p. 31-33.